

3. Report of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine: first half of 2023. Retrieved from: <https://reports.nabu.gov.ua/en/investigations/>

4. Special Investigation Service of the Republic of Lithuania Annual Report. 2022. Retrieved from: https://www.stt.lt/data/public/uploads/2023/06/stt_ataskaita_2022_en_web.pdf

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-70>

ПЕРЕДУМОВИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ДІЯННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 201-2 КК УКРАЇНИ

Лісовська Олена Василівна

*аспірантка кафедри конституційного, міжнародного
і кримінального права*

*Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна*

Введення в Україні воєнного стану з початку повномасштабної збройної агресії РФ стало поштовхом для адаптації законодавства до нових вимог. Не оминули такі зміни і кримінальне законодавство, зокрема, з уведенням нових правопорушень та посиленням санкцій у сфері гуманітарної допомоги. Так, 24 березня 2022 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо відповідальності за використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану», яким Кримінальний кодекс України (далі – КК України) був доповнений ст. 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги».

Забезпечення ефективного використання гуманітарної допомоги та боротьба із її незаконним використанням є важливими завданнями для забезпечення прозорості та відповідальності у цій галузі.

Криміналізація діяння, передбаченого ст. 201-2 КК України, викликала серед наукової спільноти велику кількість дискусій. Вказане досліджувалося у працях таких вчених: А. Айдиняна, О. Дудорова, М. Киричко, О. Кришевич, О. Маріна, Р. Мовчана, Н. Муравської, М. Хавронюка та інших.

Варто зазначити, що криміналізація є однією з основних частин кримінально-правової політики і проявляється у визнанні суспільно небезпечних діянь кримінальними правопорушеннями.

З теорії кримінального права відомо, що криміналізація – це процес виявлення суспільно небезпечних видів людської поведінки, визнання на державному рівні необхідності, можливості й доцільності кримінально-правової боротьби з ними та закріплення їх у законі про кримінальну відповідальність, як злочинів [1, с. 20]. Аналіз юридичної літератури дає підстави стверджувати, що правильна криміналізація має місце, першочергово за наявності кількох умов: 1) достатня ступінь суспільної небезпечності діяння; 2) відносна поширеність відповідних діянь, їх типовість; 3) можливість впливу на діяння кримінально-правовими засобами при умові відсутності інших засобів боротьби.

Криміналізація будь-якого діяння, у тому числі й незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги, повинна відповідати загальним принципам встановлення кримінальної відповідальності.

Мусимо констатувати, що після повномасштабного вторгнення питання незаконного використання гуманітарної допомоги стало одним із ключових та залишається таким і сьогодні, оскільки зі збільшенням обсягів гуманітарної допомоги, зростає і кількість осіб, які цинічно наживаються. Так, краудфандингові засоби масової інформації переповнені інформацією щодо протиправних дій з гуманітарною допомогою. Окрім того, на офіційних сторінках правоохоронних органів регулярно здійснюється висвітлення дій у рамках розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України.

Застаріле законодавство у сфері гуманітарної допомоги призводить до неповноти обліку гуманітарної допомоги, що стимулює нецільове використання та крадіжки, що також ускладнює залучення додаткових ресурсів як для людей, що постраждали внаслідок воєнних дій, так і для обороноздатності ЗСУ.

Вищеописане має наслідком зменшення рівня довіри донорів, та як результат – зменшення потенціалу всієї мережі гуманітарної допомоги. Окрім того, злочини, які пов'язані із зловживанням гуманітарною допомогою, підвищують фактор збільшення гуманітарних криз у світі.

Коли в лютому 2014 року у східних регіонах Донецької та Луганської відбулися підтримувані росією сепаратистські повстання, ООН оголосила надзвичайну гуманітарну ситуацію, і міжнародні організації направили в Україну гуманітарну допомогу, щоб допомогти людям, які проживають навколо лінії зіткнення. У цьому конфлікті постраждали приблизно 3 мільйони людей, які потребували допомоги.

Потоки гуманітарної допомоги досягли піку в 2016 році в 265 мільйонів доларів, а загальна сума внесків за вісім років до нинішньої кризи склала 1,4 мільярда доларів – ця цифра була перевищена за перші три місяці повномасштабної війни 2022 року [2].

Таким чином, вказане, насамперед, свідчить про загрозу державній безпеці та повною мірою відображає необхідність криміналізації аналізованого діяння з точки зору його суспільної небезпечності та розповсюдженості.

Разом з тим, варто зазначити, що лише обставини спричинені воєнним станом не можуть бути каталізатором криміналізації.

Як відомо, кримінальна відповідальність є *ultima ratio* – крайнім засобом реагування держави на протиправні діяння. Засоби кримінальної відповідальності встановлюються пропорційно до ступеня тяжкості кримінального правопорушення і більш суворий кримінально-правовий засіб встановлюється та застосовується тільки тоді, коли менш суворого засобу недостатньо для виконання завдань КК України [3].

Ігноруючи факт наявності у КК України статей, які вже передбачають кримінальну відповідальність за певні діяння, законодавець знову криміналізує їх, застосовуючи ті самі або схожі формулювання і не виокремлюючи ознак, які дали б змогу чітко розмежувати відповідні кримінальні правопорушення, зокрема за правилами конкуренції статей про спеціальний і загальний склади правопорушення.

Варто відмітити, що під час порівняння окремих ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, зокрема, об'єктивної сторони із складами кримінальних правопорушень, передбачених зі ст.ст. 190 та 191 КК України, впливає, що між ст. 201-2 КК України та ст.ст. 190, 191 КК України наявна абсолютна схожість ознак цих складів кримінальних правопорушень. Окрім того, до появи ст. 201-2 КК України, дії осіб, які незаконно продавали гуманітарну допомогу, кваліфікувалися за загальними нормами ст.ст. 190 та 191 КК України.

Таким чином, розглядувана законодавча новела створює надмірність у системі чинного кримінального законодавства, оскільки певною мірою дублює вже криміналізоване діяння.

У цьому контексті, вважаємо за доречне зазначити думку О. Марін, відповідно до якої, фактично відбулася не криміналізація, на яку спрямовувався законопроект, а диференціація кримінальної відповідальності [4, с. 334].

Резюмуємо, що на сьогодні правозастосовна практика розглядає вказану ситуацію під кутом зору не конкуренції, а темпоральної колізії норм.

Розвиваючи вказане, слід зазначити, що в пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України щодо нецільового використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану» прогнозувалося, що результатом доповнення ст. 201-2 КК України буде посилення відповідальності за використання у період дії воєнного стану товарів гуманітарної допомоги не за цільовим призначенням, шляхом встановлення кримінальної відповідальності за такі дії.

Натомість, у контексті ст. 201-2 КК України, воєнний стан – це обставина, що перетворює аналізоване діяння у кваліфікований склад злочину.

Як доречно стверджують, О. Дудоров та Р. Мовчан, на сьогодні недоліки, притаманні караності незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв частково усуваються за допомогою застосування ч. 3 ст. 201-2 КК (за такою ознакою, як вчинення дій під час воєнного стану) [5, с. 111].

Окрім того, обов'язковою ознакою для притягнення винного до кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги є вчинення такого діяння у значному розмірі.

Тобто, виникає гібридна ситуація, коли фактично більш тяжкий злочин – розтрата в значних розмірах – має каратися м'якше (за ст. 201-2 КК), ніж розтрата в розмірах, які відповідно до ст. 201-2 КК не є значним та, відповідно, будуть кваліфікувати за статтями кримінальних правопорушень проти власності.

Відтак, чинна редакція ст. 201-2 КК України не відповідає змісту кримінально-правової заборони, адже жодним чином не відображає дійсну суспільну небезпечність вказаного діяння та нівелює передумову криміналізації.

Таким чином, висновуємо, що основними передумовами, що стали поштовхом до криміналізації діяння, передбаченого ст. 201-2 КК України є введення воєнного стану в Україні та неготовність профільного законодавства до обсягів гуманітарної допомоги. Разом з тим, аналіз доповнення кримінального законодавства статтею 201-2 КК України, дає підстави для висновку, що такий законодавчий прийом не доцільно вважати криміналізацією, а лише диференціацією кримінального правопорушення.

Література:

1. Мельник І. М. Помилкова криміналізація: види, причини та наслідки. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 5. С. 94–99.
2. Humanitarian Outcomes. Enabling the local response: Emerging humanitarian priorities in Ukraine March – May 2022. United Kingdom Humanitarian Innovation Hub. URL: https://nashigroshi.org/wp-content/uploads/2022/07/ukraine_review_2022_copy.pdf
3. Хавронюк М. І. Принципи нового Кримінального кодексу України: якими вони можуть бути. *Новий Кримінальний Кодекс. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/11/24/havronyuk-m-i-pryntsyru-novogo-kk-ukrayiny-tezy-dopovidi.pdf>
4. Марін О. К. Проблеми кримінально-правової оцінки незаконного використання гуманітарної допомоги за КК України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 334–338.
5. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Кримінально-правова заборона щодо незаконного використання гуманітарної допомоги: сумнівна законодавча новела. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 2(98). С. 99–115.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-71>

ДО ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ЗАКОНОДАВСТВІ ТА ПРАВАЗАСТОСОВЧІЙ ПРАКТИЦІ, ЩО ЗУМОВЛЕНА ПОВНОМАСШТАБНИМ ВТОРГНЕННЯМ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ: ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Мельниченко Владислав Сергійович

головний спеціаліст-юрисконсульт

Преображенська сільська рада

Пологівського району Запорізької області

м. Запоріжжя, Україна

24 лютого 2022 року розпочався повномасштабний збройний напад військ РФ на суверенну землю держави Україна. В цей же день Президентом України було видано Указ про запровадження правового режиму воєнного стану на всій території України, який був підтриманий Верховною Радою України. Правовий режим воєнного стану неодноразово подовжувався. Востаннє правовий режим воєнного